

УДК 378.11

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.41469

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

© Н. Л. Панасюк

Сьогодні управління якістю освіти в системі загального менеджменту має вирішальне значення для розвитку особистості, соціальних інститутів та суспільства в цілому. Офіційним визнанням цієї ролі стало законодавче проголошення сфери освіти як пріоритетне. Розвиток системи освіти сьогодні характеризується пошуком нових форм і методів функціонування системи, визначенням варіативності пріоритетних освітніх програм

Ключові слова: управління якістю освіти, система, загальний менеджмент

Today, education quality management in the system of general management is crucial to personal development, social institutions and society as a whole. Official recognition of this role was legal proclamation of education as a priority. Today, the development of education system is characterized by the search for new forms and methods of operation of the system, increasing variability kinds of educational programs

Keywords: education quality management, system, general management

1. Вступ

Аналізуючи ситуацію, яка на даний час існує, можна зробити висновок, що сьогодні все людство, знаходячись у пошуках нових форм свого буття, найбільш адекватних сучасному динамічному стану світової еволюції і особливостей цивілізації, духовності та культури. Вища освіта стає способом забезпечення існування соціуму як суспільства з певними цілями розвитку та пов'язаною з ними структурою. Визнанням ролі освіти стає законодавче проголошення сфери освіти як пріоритетне, сама система освіти характеризується пошуком нових форм і методів функціонування системи, зростанням варіативності видів освітніх програм.

На сучасному етапі розвитку освіта перетворюється із замкнутої системи в діалектично розвинуту відкриту систему, яка створюється суспільством для виконання соціально задаються функцій і не може існувати незалежно від суспільства. У Законі України "Про вищу освіту" перед навчальними закладами ставляться кінцеві цілі, регламентується її діяльність, але способи досягнення цих цілей навчальні заклади обирають самостійно на підставі всебічного аналізу державного і соціального замовлення на освітні послуги, готовності педагогічного колективу вирішувати ці завдання, здатності ректорату здійснювати управління саморозвитком навчальних закладів у сучасних умовах, наявністю матеріальної та технічної бази [1, 2].

Саме удосконалення освітньої системи визначається організацією її управління. Ми вважаємо, що діюча система управління освітою зруйнована, нова створюється, при цьому централізоване управління поступається самостійності регіонів, районів, навчальних закладів. Головним завданням освітньої політики, згідно концепції модернізації освіти, є "забезпечення сучасної якості освіти на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави" [2, 3].

2. Постановка проблеми

Проблема управління якістю освіти хвилює всю світову спільноту, багато розвинених країн стурбовані сучасним станом освіти і роблять спроби підвищити його якість. Проблема даного питання зумовлена глобальними проблемами, мінливими умовами життя, вимогами сучасності. Для того, щоб не втратити надбання навчальних закладів в період змін, які відбулись в освітній галузі, необхідно створити умови для самореалізації та розвитку особистості, забезпечити управління якістю освіти на всіх рівнях.

Для того, щоб виявити узгодженості їх дій та успішного досягнення освітніх цілей оптимальними шляхами, потрібно правомірно ставити питання про управління освітнім процесом. Сама проблема дослідження, яка породжена соціально значимими протиріччями між незадоволеністю якістю сучасної освіти, потребою у постійному його підвищенні відповідно до запитів особистості, суспільства, держави і реальними можливостями традиційної системи освіти.

Ефективне і результативне управління потребує знання природи об'єкта управління, наявності відповідної інформації для прийняття управлінських рішень, механізмів та ресурсів їх реалізації [4, 5].

Потреба в глобальному, регіональному, локальному, інституційному управлінні освітою, її масштабність і розмаїтість форм зумовили класифікацію освітньої сфери для отримання достовірних даних про неї. Формуванню порівняльної освітньої статистики в планетарному масштабі слугує Міжнародна стандартна класифікація освіти, що розроблена ЮНЕСКО і спирається на дві наскрізні класифікаційні змінні: рівні та галузі освіти. Вихідною одиницею класифікації є освітня програма.

Звичайно управлінські дії спрямовані на досягнення стратегічних пріоритетних цілей функціонування та розвитку освіти. Сучасними освітніми пріоритетами визнано: збільшення охоплення населення освітою; забезпечення освіти протягом життя; рівний доступ до якісної освіти; посилення ролі дер-

жави в гарантуванні справедливості в здобутті освіти; гуманізація та демократизація освіти; оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання; підвищення професійної компетентності викладачів; поширення інформації про якість освітніх послуг; ефективне та результативне використання видатків на освіту.

Це спонукає до здійснення моніторингу і порівнянь у сфері освіти. Приміром, розроблені й аналізуються освітні індикатори Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD), які об'єднані в чотири групи: результати освіти й навчання; фінансові та людські ресурси, що інвестуються в освіту; доступ до освіти, участь і просування в освіті; навчальне середовище й організація навчальних закладів [6, 7].

В Україні для управління освітою створюється система органів державного управління, органів управління навчальних закладів й громадських органів, виділяються людські, фінансові, матеріальні ресурси. В основу управління освітою покладено державну освітню політику, яка фіксується в законодавстві та доцільно орієнтує управлінську діяльність.

До центральних органів державної влади, що здійснюють управління в освіті, належать МОН, міністерства, ін. центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані навчальні заклади, Вища атестаційна комісія (ВАК) України. Освітнє міністерство бере участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної освітньої політики, здійснює контроль за її втіленням. Акти цього міністерства, прийняті в межах його повноважень, є обов'язковими для органів управління освітою, навчальних закладів. У МОН функціонує Атестаційна колегія, Державна інспекція навчальних закладів.

Органи управління навчального закладу визначаються законами, а також типовим положенням про заклад, а конкретні форми управління – його статутом.

Органи державного управління освітою взаємодіють з громадськими самоврядними органами в освіті. За законом останні вносять пропозиції щодо формування державної освітньої політики, вирішують у межах своїх повноважень питання навчально-виховної, науково-дослідницької, методичної, економічної, фінансової діяльності навчальних закладів. Органами громадського самоврядування в освіті є: загальні збори (конференція) колективу навчального закладу [8, 9].

У 2001 р. затверджено положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу, що створюється за рішенням його загальних зборів (конференції). Для національних навчальних закладів утворюються наглядові ради. При міністрі освіти і науки та при голові ВАК діють громадські колегії. У 2005 р. утворено Громадську раду освітян і науковців України, головною метою якої є прискорення пріоритетного розвитку освіти, науки і культури.

Для забезпечення державних освітніх стандартів, контролю за їх додержанням сформовано систему органів управління якістю освіти. Їх завдання, функції, структура визначені положеннями про Державну акредитаційну комісію України, про ліцен-

зування закладів освіти, про атестацію технічних навчальних закладів, про акредитацію ВНЗ і спеціальностей у ВНЗ.

Модернізація управління освітою передбачає запровадження управлінської моделі, децентралізацію, автономізацію навчальних закладів, демонополізацію і конкуренцію освітніх послуг, орієнтацію на творчо-інноваційний розвиток освіти, аналітичний і прогностичний супровід управлінських рішень, моніторинг освітніх потреб, пропозицій у навчанні, якості освіти, незалежне оцінювання навчальних досягнень, справедливу доступність освіти протягом життя.

3. Літературний огляд

На сучасному етапі реформування освітньої галузі в Україні зумовило необхідність модернізації системи державного управління освітою, спрямування її діяльності на забезпечення й всебічне поліпшення якості освіти, впровадження технологій систематичного оцінювання та прогнозування розвитку системи освіти, тобто системи моніторингу якості освіти, освітніх послуг, формування ефективних механізмів державно-громадського управління якістю освіти.

Причиною цього є відсутність необхідних теоретико-методичних напрацювань, адаптованих до сфери освіти, технологій оцінювання якості освіти та її складових, вітчизняних методик оцінювання досягнутої якості освіти й ефективності державного управління. Питання оцінювання результативності освіти досліджували вчені – В. Є. Безверха, В. П. Беспалько, І. Є. Булах, М. І. Грабар, А. П. Єгоршин, А. Єрмола, Л. П. Одерій, А. І. Підласий, С. Б. Прянїчніков [7]; – сутність, методологічні засади та різноманітні аспекти державного управління розкрили у своїх працях Г. В. Атаманчук, Ю. М. Бажал, І. Л. Бачило, В. Д. Бакуменко, В. В. Киричук, В. М. Князев, Б. П. Курашвіли, В. І. Луговий, О. Є. Луньов, В. Я. Малиновський, Н. Р. Нижник, В. А. Ребало, Ю. А. Тихомиров, В. В. Токошенко, Є. Р. Чернишова та багато інших [11]; – проблеми використання різних методів і технологій в управлінні розвитком освіти досліджували П. Вакулі, К. П. Волокітін, Е. П. Гусинський, Г. В. Гутник, Г. А. Дмитренко, С. Г. Молчанов, А. М. Стрижов, В. В. Хабін [11].

4. Основна частина. Роль та місце управління якістю освіти в системі загального менеджменту

Сучасний етап розвитку управління якістю освіти представлений різними напрямками підвищення ефективності управління якістю освіти, до них відносяться акредитація освітнього закладу, система оцінки якості освіти, моніторинг освітнього процесу, внутрішній контроль та ін. Якщо визначати завдання розвитку сучасної освіти та її реформування пріоритетне місце займають питання забезпечення її якості. Проблема якості освіти за останні роки набула надзвичайної актуальності.

Великий вплив на актуалізацію якості освіти як сучасну соціально-педагогічну проблему надає

зростаюча інтелектуалізація виробництва, поява ринку освітніх послуг, розвиток інформаційних технологій.

Система якості освіти складається із визначених підходів, закономірностей, досліджених аспектів управління якістю, розроблених критеріїв та показників. Проблема якості освіти як науково-теоретична проблема є досить складною та комплексною. Для того, щоб розкрити дану проблему необхідно звернутися до основних понять дослідження – "освіта" та "якість".

Освіта в педагогіці трактується дуже широко і невизначено, в нього вкладають ціннісні, процесу-

альні, результативні, системні аспекти функціонування соціальних інститутів суспільства, доповнюючи його різним змістом, вона розглядається і на різних рівнях його організації – особистісному, інституціональному, регіональному, державному. В багатьох словниках, система освіти відводиться роль формуванню інтелекту [12].

У дослідження сучасних науковців якості розглядається як сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані потреби, можливі напрями оцінки якості освіти подані в табл. 1.

Таблиця 1

Напрями оцінки якості освіти

Напрями	Що піддається експертизі
Якість організації навчально-виховного процесу	Наявність сучасних технічних засобів навчання, навчальне обладнання, дидактичні матеріали, підручники, посібники, кваліфіковані педагогічні кадри, довідкова, художня та інша література
Якість змісту освіти	Програми, за якими здійснюється навчання, робочий навчальний план, календарні плани педагогів, програми гуртків, секцій
Якість результату освіти	Здоров'я студентів, підсумки державної підсумкової атестації, творча активність, участь у олімпіадах, конкурсах, змаганнях, працевлаштування випускників тощо.

Отже, розробка підходів до оцінки якості освіти є одним із найважливіших завдань розвитку національної системи освіти на сучасному етапі.

Якість освіти – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, профес.-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості. Якість освіти вивчається як комплексне поняття в межах квалітології – триєдиної науки, що охоплює теорію якості (Quality System), теорію оцінки якості (кваліметрию – Assessment, Evaluation) і теорію управління якістю (Management and Monitoring of Quality). Кожна з цих трьох складових має певний набір критеріїв і показників Я. о., які дають змогу різнобічно оцінити будь-яку систему освіти за зовнішніми та внутрішніми її параметрами. Якість освіти характеризується багатомірністю, багатоаспектністю та багатопараметричністю.

Розрізняють два основні підходи щодо визначення сутності якості освіти. У межах першого підходу – нормованого – сутність якості освіти. Розглядається з точки зору задоволення потреб та досягнення певних норм, стандартів, цілей (особистості, суспільства, держави), що нормативно затверджені відповідними документами (М. Поташник, В. Нуждін, В. Панасюк, К. Ісікава, В. Кальней, С. Шишов, Н. Селезньова та ін.). Другий підхід – управлінський – подає цю категорію з позицій сучасної теорії й практики управління якістю, у т. ч. й державного (В. Качалов, Т. Лукіна та ін.). Якість освіти як об'єкт управлінського впливу розглядається одночасно з позицій якості освітньої системи, якості освітнього процесу (як процесу споживання наданих освітніх послуг) та якості особистості випускника як результату діяльності освітньої системи за показниками його освіченості та сформованості суспільно значу-

щих цінностей. Якість освіти відбиває розвиток системи освіти і суспільства у певний період та змінюється з часом залежно від вимог особистості, суспільства і держави. Категорія якості освіти виступає предметом вивчення філософії, психології, педагогіки, менеджменту освіти, політології, соціології, економіки та інших наук. Якість освіти є одним з центральних понять педагогічної науки та теорії державного управління освітою. Якість освіти як об'єкт управління виступає одним із найважливіших показників, за яким у міжнародній практиці прийнято визначати результативність системи освіти будь якої держави та ефективність управління нею. Більшість досліджень якості освіти здійснювались в межах педагогічної науки. Найчастіше предметом дослідження виступали якість знань, якість навчальних досягнень та результати освітньої діяльності. Якість освіти можна оцінити за певними показниками (індикаторами). Найпоширенішими системами освітніх індикаторів є Освітні індикатори Ради з освіти Європейського Союзу, Освітні індикатори Міжнародного Консультативного Форуму з освіти для усіх, Освітні індикатори ЮНЕСКО, ОЕСР. Окремі освітні показники входять як складові інтегрованої оцінки суспільного розвитку держави до різних моніторингових систем, зокрема так званий індекс людського розвитку (Human Development Index), що використовується у звітах ООН та індикатори світового розвитку (World Development Indicators), які визначає Світовий банк [11, 12].

Головними та необхідними передумовами формування особистісно-орієнтованої складової є перехід від оцінки знань, умінь, навичок учнів до оцінки їх компетенцій.

Отже, підводячи підсумки вище сказаного можна зробити висновок, що якість освіти – це певна збалансована відповідність освіти як процесу, як результату та як освітньої системи потребам, цілям, умовам і соціальним нормам і стандартам освіти;

багатовимірною моделлю соціальних норм і вимог до особистості, освітнього простору, у якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує модель на певних етапах навчання; інтегральна характеристика реальних досягнутих результатів освітніх процесів і навчальних програм; міра відповідності нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням.

5. Апробація результатів дослідження

Результати дослідження були використані у навчальному процесі факультету комп'ютерних наук та інформаційних технологій Луцького національного технічного університету, при викладанні курсів "Управління проектами", "Менеджмент". Результати дослідження були оприлюднені авторами на міжнародних та інших науково-практичних конференціях, нарадах, семінарах.

6. Висновки

Таким чином, виходячи з вище сказаного, якість освіти відбиває розвиток системи освіти і суспільства у певний період та змінюється з часом залежно від вимог особистості, суспільства і держави. Категорія якості освіти виступає предметом вивчення філософії, психології, педагогіки, менеджменту освіти, політології, соціології, економіки та інших наук. Якість освіти є одним з центральних понять педагогічної науки та теорії державного управління освітою. Якість освіти як об'єкт управління виступає одним із найважливіших показників, за яким у міжнародній практиці прийнято визначати результативність системи освіти будь якої держави та ефективність управління нею.

У зв'язку з цим, в рамках пріоритетних напрямів розвитку освітньої системи, передбачено створення моделей організації контролю якості освіти та формування нормативної бази для загальної системи оцінки якості освіти.

Література

1. Бордовский, Г. А. Управление качеством образовательного процесса в вузе [Текст] / Г. А. Бордовский. – Ценности современного образования: регион. аспект. Сев.-зап. отд.-ние РАО, ПГУ. – Архангельск, 2004. – С. 178–180.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Текст] / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 37–38.
3. Лаба, О. В. До питання визначення сутності комп'ютерних злочинів в Україні [Текст] / О. В. Лаба, Р. М. Кузнецов // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво: наук. журнал – 2011. – Вип. 5. – С. 151–155.
4. Лаба, О. В. Механізм надання інформаційних послуг органами державної влади громадянам та юридичним особам [Текст] / О. В. Лаба, Р. М. Кузнецов Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво: наук. журнал. – 2012. – Вип. 10. – С. 150–154.
5. Моїсєєв, Л. М. Основи наукових досліджень [Текст]: навч. пос. / Л. М. Моїсєєв, В. В. Ковальчук; 5-е вид. – К.: Професіонал, 2008. – 240 с.

6. Ожегов, С. И. Толковый словарь: 80000 слов и фразеологических выражений [Текст] / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова; 4-е изд. доп. – М.: Азбуковник, 1999. – 907 с.

7. Панасюк, Н. Л. Роль національної політики підвищення якості в системі вищої освіти України [Текст] / Н. Л. Панасюк // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво: наук. журнал. – 2014. – Вип. 15. – С. 173–177.

8. Управление качеством образования: Практико-ориентированная монография и методическое пособие [Текст] / под ред. М. М. Поташника. – М., 2000 – 448 с.

9. Субетто, А. И. Ноосферизм [Текст] / А. И. Субетто. – СПб.: ПАНИ, 2003. – 537 с.

10. Татур, А. О. Оценка качества обучения и воспитания: трудный путь становления [Текст] / А. О. Татур // Народное образование. – 2012. – № 4. – С. 115–121.

11. Чернишова, С. Р. Формування кадрового потенціалу навчальних закладів системи дипломної педагогічної освіти: науково-практичні основи [Текст]: монографія / С. Р. Чернишова. – НАПНУ України, Ун-т меседж. Освіти. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 472 с.

12. Шишов, С. Э. Професійна компетентність педагога [Текст] / С. Э. Шишов // Освіта і управління. – 2000. – Т. 4, № 2. – С. 35–40.

References

1. Bordovskyy, G. A. (2004). Quality Management obrazovatelnoho process in vuze. Values sovremennoho education, region. aspect. NW app. Dep-tion RAO, PSU. Arkhangel'sk, 178–180.
2. Law of Ukraine "On Higher Education" (2014). Supreme Council of Ukraine (BD), 37-38.
3. Laba, O., Kuznetsov, R. (2011). On the question of defining the essence of computer crimes in Ukraine. Computer-integrated technologies: education, science and industry, science, 5, 151–155.
4. Labe, O., Kuznetsov, R. (2012). The mechanism of providing information services by public authorities to citizens and legal persons. Computer-integrated technologies: education, science and industry, science, 10, 150–154.
5. Moiseev, L., Kovalchuk, V. (2008). Basic scientific research. 5th edition. Kiev: Professional, 240.
6. Ozhegov, S. I., Shvedova, N. Y. (1999). Explanatory dictionary: 80000 words and frazeolohycheskyh vyrazhenyy. 4th edition. Moscow: Azbukovnyk, 907.
7. Panasyuk, N. (2014). Role of national policies to improve the quality of higher education in Ukraine. Computer-integrated technologies: education, science and industry, science, 15, 173–177.
8. Potashnyk, M. (Ed.) (2000). Quality Management Education: Praktykooryentirovannaya monohrafiya and metodycheskoe posobye. AM, 448.
9. Subetto, A. (2003). Noosferyzm. SPb.: gentlemen, 537.
10. Tatur, A. (2012). Evaluation Quality of education and learning: trudnyy Way Formation. Narodnoe education, 4, 115–121.
11. Chernyshev, E. (2012). Formation of human resources education system graduate teacher education, scientific and practical bases. NAPS Ukraine, Univ messages. Education. Kiev: educational thought, 472.
12. Shishov, S. (2000). The professional competence of the teacher. Education and Management, 4 (2), 35–40.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Чернишова С. Р.
Дата надходження рукопису 24.03.2015*

Панасюк Наталія Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра комп'ютерних технологій, Луцький національний технічний університет, вул. Львівська, 75, м. Луцьк, Україна, 43018
E-mail: NPanasyuk@meta.ua